

УДК 336.1

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ФІНАНСОВУ САМОДОСТАТНІСТЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Клітинський Ю.С.

THE IMPACT OF INVESTMENT POLICIES ON THE FINANCIAL SUSTAINABILITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Klitynsky Yu.S.

На підставі системного аналізу тенденцій інвестиційної діяльності в Україні визначено проблеми пов'язані з використанням інвестиційного потенціалу. Обґрунтовано принципи і послідовність формування інвестиційної політики на макро- і мікро- рівнях. Наведено порядок розробки інвестиційних програм та методика оцінки їх вибору та визначено шляхи удосконалення інвестиційної політики. Обґрунтовано механізм та основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності підприємств в умовах невизначеності ринкової економіки. Показано взаємозв'язок основних елементів процесу управління інвестиційною діяльністю при розробці і реалізації інвестиційної політики.

Ключеві слова: інвестиційна політика, держава, регіон, фінансова самодостатність, стійкий розвиток, інвестиційні проекти, інвестиційні програми.

Постановка проблеми. В умовах відкритості національної економіки і посилення залежності її розвитку від динаміки світової економіки, процесів фінансової інтеграції та глобалізації, одним з пріоритетних напрямків є розробка ефективної інвестиційної політики спрямованої на оптимальне використання внутрішніх резервів з метою забезпечення фінансової самодостатності стійкого розвитку регіонів. Загострення цієї проблеми пов'язано з наслідками впливу фінансово-економічних криз та політико-економічною нестабільністю в країні. Місце України у світових рейтингах свідчить про наявність системних проблем в управлінні інвестиційною діяльністю. За результатами рейтингової оцінки «Ведення бізнесу – 2013», проведеної Всесвітнім банком, Україна займає 137 позицію із 185 країн світу [4]. Національна економіка України виявилася непередбаченою: структурні деформації економіки, низький рівень конкурентоспроможності провідних галузей та інноваційного розвитку промисловості, монополізація, порушення паритету між споживанням і інвестуванням, незбалансованість фінансової системи. Неприятливий інвестиційний клімат, дефіцит внутрішніх інвестиційних ресурсів негативно впливають на результати господарської

діяльності та конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і перспективи розвитку економіки взагалі. Основні причини виникнення цієї проблеми полягають у наступному:

недооцінка інвестиційного клімату в межах регіону, галузі, окремого суб'єкта підприємницької діяльності;

недосконалість законодавства з питань захисту права власності та діяльності підприємств (вимог щодо ліцензування, сертифікації, оподаткування);

недостатній рівень державної підтримки інвестиційної діяльності, не розвинута система інвестиційних програм і проектів надання інвестицій для пріоритетних галузей країни;

нерозвинутість інвестиційних інструментів, зокрема, венчурного фінансування на принципах державно-приватного партнерства;

Перспективи розвитку економіки України залежать від стратегії регулювання інвестиційної діяльності реального сектору економіки. Це вимагає від вітчизняних компаній значних інвестиційних ресурсів і якісних методів управління інвестиційною діяльністю. Інвестиційна політика є ключовою складовою фінансової політики країни і кожного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення проблем теорії і практики проблем з формування інвестиційної політики зробили вітчизняні вчені, серед яких: Васильєва Т. А., Єпіфанов А. О., Кириленко В.І., Кузнецова А.Я., Лукінов І., Пересада А.А., Смерічевський С.Ф., Харазішвілі Ю. М., Череп А. В. а також зарубіжні: Александер Г., Бейлі Дж., Беренс В., Бірман Г., Боді З., Брейлі Р., Бріггем С. Ф., Гітман Л. Дж., Дамодаран А., Джонк М. Д., Кейн А., Майерс С., Маркус А., Мертон Р., Мілер М., Модільяні Ф., Ніл Б., Пайк Р., Хавранек П. М., Шарп У., Шмідт С., Ерхард М.С.

Окремим аспектам проблем, пов'язаних з особливостями інвестиційною діяльністю на макrorівні присвячені наукові праці Войнаренко М.П., Гончарова В. М.,

Кузнецової А.Я., Кузьміна О.Є., Пешко А.В., Правдюк Н.Л., Скриньковського Р.М., Ястремської О.М., Яцик А.А. В той же час, існує необхідність подальших теоретичних досліджень питання вдосконалення методів і форм регулювання інвестиційної сфери, розробки інвестиційної політики в умовах невизначеності ринкової економіки.

Мета статті – на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку інвестиційної діяльності визначити проблеми та основні напрями вдосконалення державної інвестиційної політики з метою забезпечення фінансової самодостатності регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиційна політика є частиною загальної фінансової політики країни. Вона є підґрунтям створення механізмів захисту інтересів учасників інвестиційного процесу, забезпечення умов використання інвестиційних ресурсів і збереження цілісності фінансової системи [6, с. 56-57]. Недосконалість інструментів інвестиційної політики призводить до зниження впливу на розвиток вітчизняної економіки. Обсяги інвестиційних вкладень впливають на результати господарської діяльності та конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і перспективи розвитку економіки. Результати дослідження інвестиційних процесів України дозволили встановити їх тенденції розвитку та виокремити ряд проблем пов'язаних з використанням інвестиційного потенціалу.

Перша група проблем – недостатність обсягу капітальних інвестицій для забезпечення стійкого розвитку економіки країни. Варто зазначити, що для України характерним є недостатній рівень інвестування по відношенню до ВВП і основного капіталу. Так, у 2012-2014 рр. спостерігалось зниження рівня капітальних інвестицій до ВВП з 24,03% до 18,49% (табл. 1). Тенденції зниження характерні і для інвестування в основні засоби: у 2011 році на гривню вартості основних засобів припадало 8,14 копійок інвестицій, у 2012 році – 5,25 копійки, а в 2013 та 2014 рр. лише 4,38 та 3,32 коп. відповідно. Якщо згадати, що ступінь зношеності основних засобів в Україні досягає

катастрофічного розміру (в середньому 77,3%, а в деяких галузях більше 90%), то такі темпи не сприяють оновлення основного капіталу в Україні. Для країн Європейського Союзу обов'язковою є вимога інвестування в основний капітал не менш ніж 30% від валового внутрішнього продукту [2, с. 36].

Друга група проблем – неефективність системи механізмів стимулювання інвестиційної діяльності. Понад 90 % активів фінансової системи припадає на банківську систему, яка на даному етапі відіграє ключову роль у фінансуванні інвестиційного процесу. Тим часом, активізації банківського кредитування не відбудеться без позитивних монетарних стимулів. Це вимагає цілеспрямованого формування НБУ достатнього обсягу грошової пропозиції за доступної вартості грошових ресурсів. Втім, облікова ставка НБУ зростає з 7,5 % у 2010 р. до 14 % (з 13.11.2014 р.), наслідком чого стало зростання вартості кредитів (середня ставка 25,5%) та погіршення можливостей зовнішнього фінансування з боку суб'єктів підприємницької діяльності. Неприятливою для інвестиційних процесів була і динаміка реального ефективного обмінного курсу (РЕОК).

Третя група проблем – не розвинутість фондового ринку. Про незадовільне з точки зору переходу на інноваційний шлях розвитку фінансування інвестиційних тенденцій свідчить галузева структура торгів на вітчизняному фондовому ринку. Фондовий ринок України залишається надзвичайно закритим: біля 90 % усіх операцій здійснюються у приватному режимі. Невеликий обсяг цінних паперів, що вільно обертаються на ринку, та операцій з ними перешкоджають встановленню об'єктивної вартості та доходності вітчизняних цінних паперів. Це унеможливує активне використання цінних паперів як інструменту ліквідної застави, звужуючи можливості рефінансування банків та здійснення операцій на відкритому ринку, а також є одним з чинників невисокої чутливості грошової маси та реального сектору економіки до змін відсоткових ставок, труднощів для інвесторів щодо залучення коштів з фондового ринку.

Таблиця 1

Оцінка динаміки валового внутрішнього продукту, вартості основних засобів та капітальних інвестицій за період 2011-2014 рр. (січень-червень)

Показники	Рік			
	2011	2012	2013	2014
Валовий внутрішній продукт, у фактичних цінах, млн. грн.	144877,70	112221,3	103330,3	86860
Вартість основних засобів, млн. грн.	436527,7	466995,1	458335,3	469840,1
Капітальні інвестиції, млн. грн.	1780059	2135987	2356962	2618585
у % до ВВП	33,19	24,03	22,54	18,49
у % до вартості основних засобів	8,14	5,25	4,38	3,32

*[1]

Таблиця 2

Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування

Показники	Рік			
	2010	2011	2012	2013
Капітальні інвестиції (у фактичних цінах, млн. грн.)	189060,6	259932,3	293691,9	247891,6
у т. ч. за рахунок				
- коштів держбюджету	10952,2	18394,6	17141,2	6243,5
% до підсумку	5,8	7,1	5,8	2,5
- коштів місцевих бюджетів	6367,7	8801,3	9149,2	7036,7
% до підсумку	3,4	3,4	3,1	2,8
- власних коштів підприємств	114963,6	152279,1	175423,9	157122,0
% до підсумку	60,8	58,6	59,7	63,4
- кредитів банків та інших позик	23336,2	42324,4	50104,9	36650,0
% до підсумку	12,3	16,3	17,1	14,8
- коштів іноземних інвесторів	4067,7	7196,1	5040,6	4009,5
% до підсумку	2,1	2,8	1,7	1,6
- коштів населення на будівництво власних квартир	4654,2	4470,0	3651,0	5916,2
% до підсумку	2,5	1,7	1,3	2,4
- коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	16176,0	15102,9	21975,1	21770,0
% до підсумку	8,6	5,8	7,5	8,8
- інших джерел фінансування	8543,0	11363,9	11206,0	9143,7
% до підсумку	4,5	4,3	3,8	3,7

*[3]

Четверта група проблем – невеликі обсяги бюджетного інвестування та кредитних ресурсів. Власні інвестиційні кошти підприємств відіграють визначальну роль у структурі джерел інвестування української економіки, їхня питома вага становить понад половину обсягів капітальних інвестицій (63,4%). В 2013 р. підприємства за рахунок власних коштів профінансували 63,4% капітальних інвестицій – 157,12 млрд. грн. Частка коштів державного і місцевих бюджетів становила 2,5 та 2,8% відповідно. За рахунок кредитів банків та інших позик освоєно 14,8% загального обсягу капітальних інвестицій, коштів іноземних інвесторів – 1,6% (табл. 2).

У 2013 р. спостерігається незначне збільшення коштів населення на індивідуальне будівництво житла та інших джерел фінансування (+0,2% у порівнянні з 2010 р.), зниження питомої ваги у загальній сумі інвестицій до основного капіталу: коштів місцевих бюджетів – на 0,6%; коштів іноземних інвесторів та коштів населення на будівництво власних квартир – на 0,5% та 0,1% відповідно. Також не достатньо використовується такий ресурс, як залучені кошти іноземних інвесторів. Їх частка залишається вкрай низькою – 1,6% в 2013 р.

Визначальним завданням державної політики в інвестиційній діяльності сьогодні є створення рівних умов для ведення бізнесу та інвестування економіки України підприємств різної форми власності, інвестування на прозорих засадах, поліпшення структури джерел інвестування.

Взаємодію всіх учасників інвестиційних процесів регламентують такі принципи формування і реалізації інвестиційної політики:

1. Мінімальне втручання органів державної влади в господарську діяльність інвесторів.

2. Забезпечення сприятливого і стабільного законодавчого режиму інвестиційної діяльності з метою підвищення інвестиційної активності.

3. Прозорість і доступність для всіх інвесторів інформації, необхідної для здійснення інвестиційної діяльності.

4. Узгодження інтересів всіх учасників інвестиційного процесу.

5. Забезпечення соціально-економічної ефективності інвестиційної політики.

Суб'єктами інвестиційної політики є органи державної влади різного рівня та окремі господарюючі суб'єкти, які приймають участь в її формуванні та реалізації. Об'єктом інвестиційної політики є сфера або зона безпосередньої дії суб'єкта: галузі економіки, регіони, промислові комплекси, кластери, підприємства. Виходячи з цього розрізняють такі види інвестиційної політики: державна, регіональна, інвестиційна політика підприємств (рис. 1).

Ключовим аспектом державної інвестиційної політики є розробка інвестиційних програм, орієнтованих на фінансову самодостатність регіону. Порядок розробки інвестиційних програм, орієнтованих на фінансову самодостатність регіону залежить від різних підходів до їх формування (проектного та портфельного). При цьому доцільно виділяти наступні етапи: визначення основних напрямів інвестиційної діяльності; розробку цільових показників і обмежуючих умов; уточнення програми; визначення переліку проектів та підготовку вихідних даних по проектам; ранжування проектів; створення та структурування портфеля проектів; оптимізацію інвестиційного портфеля. На державні інвестиційні програми в умовах кризи, встановлюється ліміт інвестиційних витрат, та скорочується строк фінансування в межах одного року.

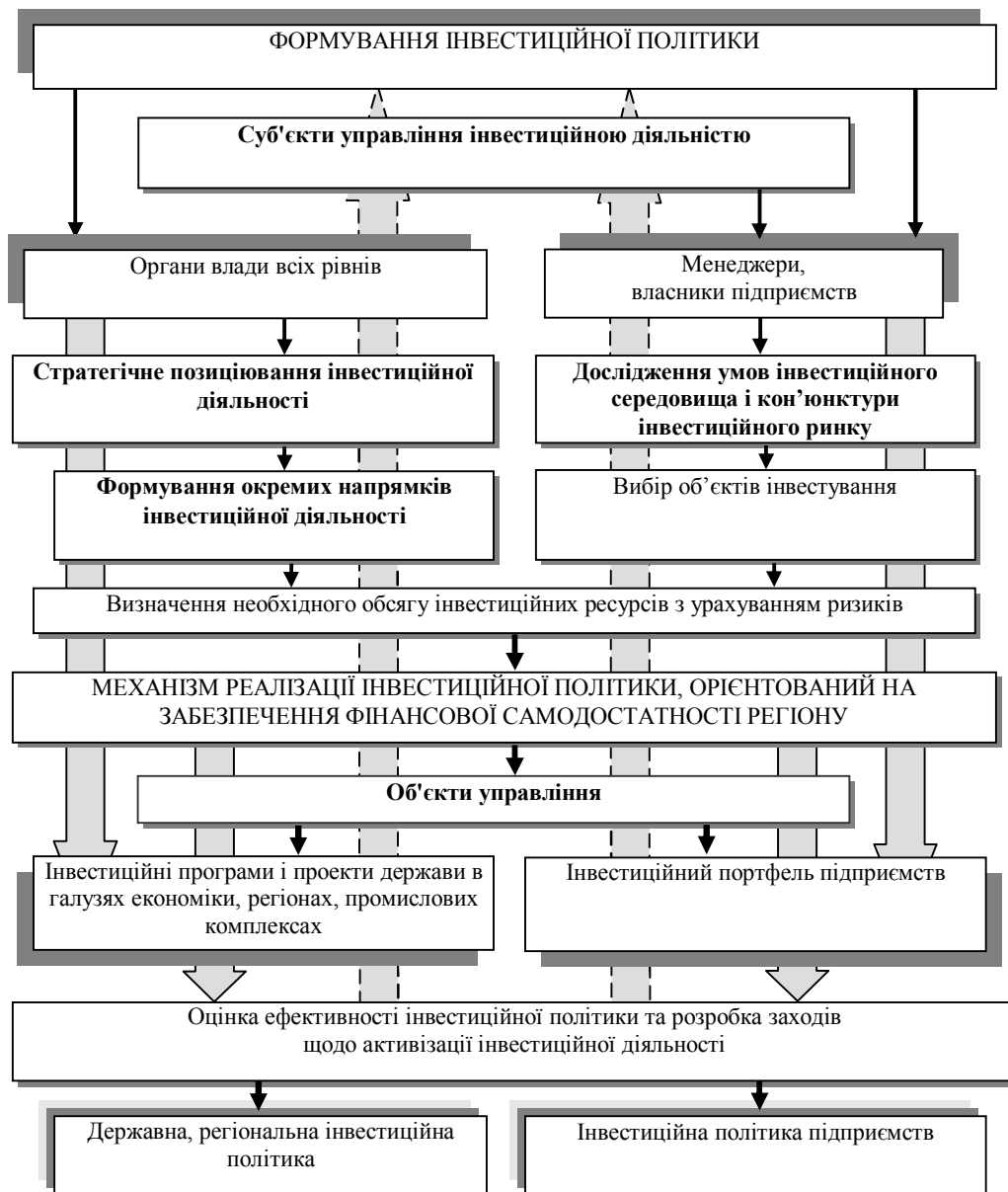

Рис. 1. Формування інвестиційної політики на підставі об'єктно-суб'єктного підходу

Методика оцінки регіональних інвестиційних проектів (РІП), повинна містити порядок відбору інвестиційних проектів на стадії формування інвестиційної програми. Процес вибору інвестиційних проектів передбачає проведення експертних методів порівняння проектів за обраними кількісними і якісними критеріями оцінки. Основними етапами аналізу та вибору інвестиційних проектів для формування регіональних інвестиційних програм є: формування сукупності оціночних якісних і кількісних критеріїв аналізу відповідно за класифікаційними ознаками інвестиційного проекту; здійснення аналізу та оцінки (експертизи) РІП за визначеними критеріями і методами; вибір проектів для включення в інвестиційну програму на основі ранжирування залежно від внутрішньої прибутковості. Для аналізу

та вибору проектів (що мають економічний ефект) в якості обов'язкових критеріїв можуть використовуватися: ступінь відповідності РІП стратегії і пріоритетних напрямів розвитку підприємства; значущість РІП; період отримання повної віддачі на вкладений капітал (термін окупності); період часу, через який почнеться відшкодування капітальних витрат; тривалість інвестиційного періоду (термін окупності); співвідношення обсягу реалізації та інвестицій через 2 роки (віддача або оборотність інвестицій).

Обов'язкові критерії аналізу та відбору РІП вибирають відповідно до напрямів діяльності та специфіки об'єкту інвестування.

Основними напрямами державної інвестиційної політики є визначення оптимальних пропорцій між накопиченням і споживанням,

структури і напрямів використання фондів накопичення і споживання, участь у фінансуванні інвестиційної діяльності підприємств, стимулювання приватних інвестицій.

Державні проекти мають не комерційний характер, тому їх потрібно класифікувати з позиції стратегічної важливості наступним чином:

- проекти соціальної спрямованості (ранг 1);
- проекти, що забезпечують перспективний розвиток продуктів підприємств і підвищення їх конкурентоспроможності на ринках товарів (ранг 2);
- проекти, що забезпечують підтримку основної діяльності (ранг 3);
- проекти, спрямовані на перспективний розвиток підприємств (ранг 4).

Реалізація некомерційних проектів, що входять до групи з найменшим рангом, є більш пріоритетною в порівнянні з реалізацією проектів, що входять до групи з великим рангом.

Інвестиційний потенціал вітчизняних підприємств залежить від видів економічної діяльності. Надмірна концентрація наявних доходів у секторі фінансових корпорацій порушує рівновагу між доходами підприємств і фінансових корпорацій, що обмежує відтворення власного капіталу реального сектору економіки.

Заходи стратегії в плануванні знаходять своє відображення в плані інновацій, які характеризують якісні зміни у виробництві. Вони можуть відноситися як до техніки і технології, так і до форм організації виробництва і управління. Пошук ідей є найбільш відповідальним етапом планування нововведень. На стадії формулювання і вибору проектів ідеї перетворюються в чітко оформлені проекти нововведень. В першу чергу розраховують якісні і кількісні показники інноваційних проектів, які дозволяють зробити висновок про доцільність подальших досліджень щодо даної ідеї. При розробці бізнес-плану первісна оцінка проекту значно впливає на його вибір. Кінцевий вибір проектів здійснюється за критеріями рентабельності, що не суперечить стратегічним цілям.

Ключовими напрямками вдосконалення інвестиційної політики є:

- узгодження із фінансовою політикою, орієнтованою на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку;
- удосконалення законодавства з регулювання інвестиційних процесів в Україні, спрямованого на розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору об'єктів державного інвестування, запровадження механізму оцінки результатів державного інвестування;
- впровадження державних програм, бюджетного фінансування на проекти пріоритетних галузей економіки країни. Поєднання бюджетного та приватного фінансування інвестиційних проектів. Вдосконалення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, наданих для реалізації інвестиційних проектів;
- пошук резервів використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності за рахунок

коштів іноземних інвесторів. Створення умов для залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталу;

- забезпечення фінансово-інвестиційної безпеки за рахунок страхування інвестиційних проектів;
- розвиток індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу;
- вдосконалення фінансово-кредитних механізмів. Підвищення доступності банківських кредитів. Процентні ставки за кредитами мають бути співставними з рівнем рентабельності виробництва.
- впровадження механізмів державно-приватного партнерства. Створення додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки;

Висновки. Дослідження інвестиційних процесів в Україні свідчить, що фінансова самодостатність регіону залежить від ефективності державної інвестиційної політики. Впровадження державних інвестиційних програм на підставі залучення приватних інвестицій і бюджетного фінансування створює умови для підвищення конкурентоспроможності і соціально-економічного розвитку країни. Запропонована методика оцінки і вибору регіональних інвестиційних проектів надає можливість здійснювати раціональне формування державних інвестиційних програм.

Подальші розробки в даному напрямку наукового дослідження передбачають розкриття методичних засад щодо аналізу інвестиційно-кредитного потенціалу регіону для розробки інвестиційної стратегії.

Література

1. Бортнікова Н., Бортніков О. Аналіз інвестиційної діяльності в Україні // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8, Ч. 1. – С. 35-38.
3. Динаміка основних показників, що характеризують інвестиційні процеси в Україні в 2002-2014 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Місце України за рейтингом “Ведення бізнесу 2013”: інформаційно-аналітичні матеріали [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?c_at_id=191587.
5. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України. - К.: НІСД, 2013. – 48 с.
6. Крупка М.І., Ванькович Д.В., Демчишак Н.Б., Кульчицький М.І. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України: монографія.- Львів: ЛНУ ім.Івана Франка, 2011.- 404с.
7. Щодо особливостей та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у післякризовий період [Аналітична записка] / А.П. Павлюк, Н.С. Медведкова. – К.: НІСД, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/>

References

1. Bortnikova N., Bortnikov O. Analiz investytsijnoi' dijial'nosti v Ukraїni // Ekonomichnyj analiz. – 2011. – Vyp. 8, Ch. 1. – S. 35-38.
3. Dynamika osnovnyh pokaznykiv, shho harakteryzujut' investytsijni procesy v Ukraїni v 2002-2014 rr. [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sajt Derzhavnoi' sluzhby statystryky Ukraїny. — Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Misce Ukraїny za rejtyngom “Vedennja biznesu 2013”: informacijno-analitychni materialy [Elektronnyj resurs] / Oficijnyj sajt Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukraїny. — Rezhym dostupu: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?c at_id=191587.
5. Priorytety investytsijnoi' polityky u konteksti modernizacii' ekonomiky Ukraїny. - K.: NISD, 2013. - 48 s.
6. Krupka M.I., Van'kovych D.V., Demchysyak N.B, Kul'chych'kyj M.I. Formuvannja finansovogo potencialu investytsijnoi' dijial'nosti v ekonomici Ukraїny: monografija.- L'viv: LNU im.Ivana Franka, 2011.- 404s.
7. Shhodo osoblyvostej ta naprjamiv stymuljuvannja investytsijnoi' dijial'nosti pidpryjemstv u pisljakryzovyj period [Analitychna zapyska] / A.P. Pavljuk, N.S. Mjedvjedkova. – K.: NISD, 2013. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/>

Клигинский Ю.С. Влияние инвестиционной политики государства на финансовую самодостаточность устойчивого развития региона

На основании системного анализа тенденций инвестиционной деятельности в Украине определены проблемы связанные с использованием инвестиционного потенциала. Обоснованы принципы и последовательность формирования инвестиционной политики на макро - и микро - уровнях. Приведен порядок разработки инвестиционных программ и методика оценки их выбора и определены пути совершенствования инвестиционной политики. Обоснован механизм и основные направления государственного регулирования

инвестиционной деятельности предприятий в условиях неопределенности рыночной экономики. Показана взаимосвязь основных элементов процесса управления инвестиционной деятельностью при разработке и реализации инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиционная политика, государство, регион, финансовая самодостаточность, устойчивой развитие, инвестиционные проекты, инвестиционные программы.

Klitynsky Yr.S. The impact of investment policy for financial self-sufficiency sustainable development of the region

On the basis of a systematic analysis of trends in investment activity in Ukraine identified problems associated with the use of investment potential. Ciples and the sequence of formation of investment policy at the macro - and micro - levels. Given the order of development of investment programs and assessment tool of their choice and the ways of improvement of the investment policy. Proved the mechanism and the main directions of state regulation of investment activity of enterprises in the conditions of uncertainty of the market economy. Shows the relationship of the basic elements of the process of investment management in the development and implementation of investment policy

Keywords: investment policy, state, region, financial sustainability, sustainable development, investment projects, investment programs.

Клітинський Юрій Сергійович – аспірант кафедри фінансів Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, lid_kost@mail.ru

Рецензент: Чиж В.І. - доктор економічних наук, професор, завідувача кафедрою обліку і аудиту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Стаття подана 12.05.2014 р.